

fehérváron nyilatkozatba foglalták. Az általános demokratikus, valamint az együttélő nemzetiségekre vonatkozó elvek kinyilatkoztatása a Nemzeti Gyűlés határozatában ösztönzésül szolgált — nemzetiségre való tekintet nélkül — a néptömegeknek Románia demokratikus átalakításáért vívott harcában.

Bányai László

Józsa Béla

Józsa Béla, aki kommunista meggyőződését életénél is drágább kincsnek tartotta, a Román Kommunista Pártban nevelkedett és edződött forradalmárrá.

1898. december 4-én született a Székelyudvarhelytől nem messze eső Hodgyán, kilencgyermekes, szegénysorsú napszámos-ácsmunkás családban. Itt járta ki az elemi iskola osztályait, tanulgatta apja oldalán a fűrész-faragást, nyaranként pedig a pásztorokodást. 1912-ben, a falu öreg tanítójának biztatására az udvarhelyi agyagipari szakiskolába írtatták be. De itt sem volt könnyű a dolga. Tandíját és kosztját magának kellett előteremtenie, szolgai munkákkal.

A nélkülözések, a szolgai sors megalázottsága már fiatal éveiben fölismerette vele a társadalmi igazságtalanságok okait. Alig 18 éves ifjúember, mikor Hercegovina lövészárkaiban forradalmárokkal kerül kapcsolatba. Tőlük hall először a dolgozók jövőjéről, osztályharcáról, forradalomról, olyan kérdésekről, amelyek döntő módon befolyásolták életének további folyását. Amit a forradalomról hallott, rövidesen át is éli, részesévé válik. Mint annyi sok romániai honfitársa, a magyarországi Tanácsköztársaság védelmére kel. De kezéből nemsokára kiütik a fegyvert a régi rend felülkerekedett urai, s ő fájdalmas tapasztalatokkal tér haza.

Előbb Kolozsvárra költözött szüleinél állapodott meg, s hogy megélhessen, régi mestersége mellé kitanulta az épületasztalossgot is. Aztán a munkanélküliség elűzte hazulról, Bukarestben és Galacon vállalt munkát, majd visszatért Kolozsvárra, hogy rövid idő múlva ismét Galacra kerüljön. A hajógyári kommunisták indították el a szervezett mozgalom útján, ők segítették ahhoz, hogy Kolozsváron megtelepedve, a Román Kommunista Párt tagjává váljék.

Ettől kezdve lángoló tevékenység egész élete. Tanít szavaival, tanít írásaiival, de legfőképpen forradalmi lelkesedéssel ötvözött, mélyen humanista magatartásával, realista látásmódjával és elvszerű kritikai szellemével. Az évek során egyre megtisztelőbb, sokoldalú egyéniségének nemes vonásait a maguk teljességében és összetettségében kibontakoztató feladatokat kapott a kommunista párttól. Részt vett a szakszervezeti tevékenység megerősítésében, majd a párt illegálisba kényszerítése után a Vörös Segélyben vállalt munkát. Ott van azok között, akik 1928-ban Kolozsváron megalapítják a Román Munkássegély Területi Központját, a kölcsönös segélynyújtás, az osztályszolidaritás szervezetét.

Józsa Béla négy éven át volt a kolozsvári Munkássegély titkára, s ennek keretében az egyik kezdeményezést a másik után indította útjára. Ingyenes népkönyvtárakat, orvosi rendelőket állítottak fel, napközi otthonokban, nyári üdülőtáborokban gondoskodtak a proletárgyermekek egészséges fejlődéséről. Ruhanevét, lábbelit, gyógyászati eszközöket juttattak a nélkülözőknek, hogy valamelyest enyhítsenek nyomorúságos helyzetükön. Betűvető tanfolyamok szervezésével, könyvtarjesztéssel segítették azokat, akiknek nem nyílt lehetőségük a tanulásra.

Az 1932 őszen kitört nagy Dermata-sztrájk idején a Munkássegély immár több éves tevékenységének, nevelő munkájának eredményeként tömegesen gyűjtötték az élelmet a sztrájkkonyhára. Az 1933. február 13-i kolozsvári vasutas sztrájk alatt a Munkássegély tagjai a városban dolgozó kisemberek százait mozgósították a vasutasok támogatására.

Időközben Józsa Béla maga is jelentős változásokon ment át: életpaszta-lata bővült, forradalmi elkötelezettsége alapos elméleti tudással párosult. Olyan műveltségi szintre emelkedett, amely lehetővé tette, hogy a mindennapok bonyo-lult mozgalmi feladataiban marxista vezetőhöz méltón tájékozódjék és irányítson. Megtanulta a szervezés művészetét, megismerte az emberekkel való tevékeny és termékeny kapcsolatok kiépítésének módját. Tudott szólni a legegyszerűbb falusi és városi dolgozók nyelvén, de az értelmiségiek körében is megállta a helyét. Jó szerkesztőnek bizonyult. Irányításával jelent meg 1932-ben a *Szolidaritás* című román és magyar nyelvű újság, olyan emberek számára, akikben még csak vágy élt a jobb, szabadabb élet után. E lapban közölt cikkei nemcsak magyarították a munkásság nehéz sorsának okát, de kiutat is mutattak, világosságot gyűjtöttek, harci törekvést ébresztettek.

Az agitáció minden eszközét igénybe vette. Saját fényképeiből kiállítást ren-dezett, amely a kolozsvári munkásnegyedek lakásviszonyait, megdöbbentő nyomor-rát tükrözte, ellentétben a „népjóléti“ propaganda hamis híreszteléseivel. Ő kez-deményezte a baloldali festőművészek tárlatát, melynek minden egyes képe vád volt a tőkés rend igazságtalanságai ellen. Józsa Béla maga is elővette már-már rozsdásodó szobrászvésoit, hogy kifaragja a Munkássegély bazárjának Marx- és Lenin-plakettjeit.

A sziguranca felfigyelt tevékenységére. A Munkássegélyt betiltották, a *Szoli-daritást* elkobozták, Józsa Bélát pedig előbb 1932 őszen, majd 1933 februárjában letartóztatták. Elítélni nem tudták, mert semmit sem bizonyíthattak rá, de hóna-pokig tartották fogva, hogy elvegyék a kedvét a forradalmi tevékenységtől.

Józsa Béla állta a megpróbáltatásokat, s rendületlenül hirdette: „Győzni csak harcolva lehet!“ Előbb mint a Román Kommunista Párt kolozsvári szervezetének vezetőségi tagja, majd 1935-től az Erdélyi és Bánáti Területi Bizottság sajtó- és propagandatitkára nagyszerűen egybehangolta az illegális munkát a legálissal, a politikai harcot a munkásság azonnali gazdasági követeléseivel. Tevékenységét im-már a párt életének olyan történelmi jelentőségű dokumentumai, eseményei irányí-tották, mint az 1931-ben megtartott V. kongresszus határozatai és Grivica mun-kásságának 1933. évi hősi harcai. A határozatokból elsajátította a tőkés-földesúri rendszer elleni küzdelem elvi irányvonalát, a vasúti munkásság megmozdulásai pedig a harc szervezésének és vezetésének gyakorlati példáját nyújtva, a forradalmi lelkesedést szívtották. Nem ismert percnyi szünetet a kommunista párt ügyéért foly-tatott harcában.

Józsa Bélának kitűnő érzéke volt az adott történelmi helyzet értékeléséhez, az ebből fakadó azonnali feladatok kijelöléséhez vagy távlati következményeinek elő-rejelzéséhez. Újságcikkei nem egy esetben a történelmi múlt, a hagyományok ta-nulságainak megidézésével a közvélemény alakításának hathatós eszközeivé váltak. Amikor a fasizmus és a háború összefüggéseiről ír, a marosvásárhelyi *Új Szó* 1935-ös és 1936-os évfolyamában, a feladatok kapcsán a munkássegységfront meg-teremtésének s ezen túlmenően a népfront létrehozásának — mint a béke fenn-tartásának — eszméjét hirdeti meg. A demokratikus erők egyetlen forradalmi frontba való tömörítését (a soron levő polgári demokratikus feladatok véghezvi-

teléért) a romániai nemzetiségi mozgalmak haladó áramlatainak részvételével képviseli el. Különös hangsúlyt helyez a MADOSZ tevékenységére. Az antifasiszta harc eredményességét a román nép és a vele együttélő nemzetiségek barátságának erősítésében, testvéri együttműködésében látja. E hitvallás szellemében vesz részt az 1937. évi Vásárhelyi Találkozó szervezésében és tanácskozásainak munkálataiban. A román—magyar barátság megalapozása érdekében emel szót a nemzeti jog-egyenlőségért, a magyar kulturális és népi szervezetek védelmében. Az 1939 nyarán megjelent *Petőfi és az 1848—49-es magyar szabadságharc. A 90 éve halott Petőfi emlékére* című füzetében írja: „...a 90 esztendő Szegecsvár parancsa, mindannyiunkra e földön csak egy lehet: tanulni a múlton, közeledni egymáshoz nyíltan, a szabadságjogok alapján, testvéri egyetértésben, teljes önvédelmi egységre.”

Józsa Béla határozottan állást foglalt mindenfajta nacionalista és sovinszta uszítással szemben. Megértette, hogy bármilyen kísérlet a viszálykeltésre, a román és a magyarok együttélésének a megbontására, mind a magyar nemzetiség, mind a vele együttélő román nemzet rovására történik. Amikor 1940-ben a fasiszta nagyhatalmi parancsszó — a *divide et impera* politika modern változataként — Erdélyt kettészakította, a kommunista meggyőződéséhez minden helyzetben szilárdan ragaszkodó Józsa Béla tisztán látta, hogy a nemzetiségi elnyomás felszámolása csakis a társadalmi elnyomás megszüntetésével, a román néppel vívott egyseges harc eredményeként valósítható meg.

A párt utasítására a Horthy-fasizmus megszállta Észak-Erdélyben maradt. 1940 decemberétől mint a Szamos Tartományi Titkárság tagja a kommunisták sorainak újrendezését, pártszervezetek létrehozását, a fasizmus elleni harc folytatását irányítja. A Szovjetunió elleni háború megindítását követően azonban a kommunista harcosokra súlyos megpróbáltatások vártak. Néhány hónap leforgása alatt több mint másfélezer román, magyar, zsidó munkást, parasztot és értelmiségit fogdostak össze, s hurcoltak el a minden képzeletet felülmúló kínzásokról hírhedtté vált szamosfalvi, ákosfalvi és a többi nyomozó telepre. A forradalmi mozgalom nagyon nehéz és kockázatosná vált, de ez nem változtatott a Román Kommunista Pártban nevelkedett Józsa Béla magatartásán. „Ha úzótt vadként is — mondotta —, de tovább folytatom a harcot a fasizmus ellen.”

1941 júliusától illegalitásba vonult, s miközben a legravasabb nyomozók kutatnak utána, szervezett, bátorított élzószóval, cikkekkel, röpcédulákkal, versekkel, nem mulasztva el egyetlen lehetőséget sem, mellyel a fasiszta rendszer népellenes politikáján ütni lehetett. Irányította a szétrombolt illegális pártszervezetek újrendezését, síkraszállt a román és magyar munkásszolidaritásért, elítélte a Horthy-fasizmus jogtipró nemzetiségi politikáját. Különös jelentőséget tulajdonított a román néptömegek mozgósításának a demokratikus magyar erők oldalán, a szervezkedő antifasiszta frontban.

1943 júliusának végén Józsa Béla a Békepárt észak-erdélyi mozgalmának a vezetője; egyéni sorsával mit sem törődve mindent megtesz a fasizmus elleni egységfront összekovácsolására, az ellenállási mozgalom hatékonyságának növelésére.

1943. november 14-én azonban megszakadt eredményeket érleló munkája. Letartóztatták, és Szamosfalvára szállították. Egy hét múlva már nem élt. Belehalt embertelen megkínzásába.

Élete a hősiesség és az önfeláldozás ragyogó példája volt, a párt és a munkásosztály iránti rendíthetetlen hűség és szeretet példája, fáradhatatlan küzdelem a dolgozók jobb jövőjéért és töretlen hit a kommunista eszmék győzelmében.

Vajda Lajos